

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Komentarz

Tom II

Artykuły 367–505³⁹

redakcja naukowa Tadeusz Wiśniewski

Dariusz Dończyk, Józef Iwulski, Grzegorz Jędrejek
Iwona Koper, Grzegorz Misiurek, Marcin Orecki
Piotr Pogonowski, Stanisław Sołtysik, Tadeusz Wiśniewski
Dariusz Zawistowski, Tadeusz Zembrzuski

KOMENTARZE

Dariusz Dończyk – sędzia Sądu Najwyższego, przewodniczący Wydziału w Izbie Cywilnej.

Józef Iwulski – sędzia Sądu Najwyższego, od 2016 r. Prezes SN kierujący Izbą Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, autor wielu publikacji z zakresu prawa pracy oraz postępowania cywilnego.

Grzegorz Jędrejek (1973–2020) – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, kierownik Katedry Postępowania Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji UKSW, specjalista z zakresu postępowania cywilnego, autor ponad 200 opracowań poświęconych tej dziedzinie.

Iwona Koper – sędzia Sądu Najwyższego w stanie spoczynku.

Grzegorz Misiurek – sędzia Sądu Najwyższego, przewodniczący Wydziału w Izbie Cywilnej.

Marcin Orecki – doktor nauk prawnych, adwokat, autor publikacji z zakresu postępowania cywilnego, prawa prywatnego międzynarodowego, arbitrażu handlowego i inwestycyjnego, a także prawa cywilnego i budowlanego.

Piotr Pogonowski – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, członek zarządu Narodowego Banku Polskiego, autor monografii i artykułów z zakresu postępowania cywilnego.

Stanisław Sołtysik – doktor nauk prawnych, adwokat, autor publikacji z zakresu arbitrażu oraz postępowania cywilnego.

Tadeusz Wiśniewski – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, sędzia Sądu Najwyższego w stanie spoczynku (w czynnej służbie tego Sądu w latach 1990–2016), profesor zwyczajny w Kolegium Prawa Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie, członek Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych PAN.

Dariusz Zawistowski – sędzia Sądu Najwyższego, od 2016 r. Prezes SN kierujący Izbą Cywilną, specjalista w dziedzinie postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego.

Tadeusz Zembrzuski – doktor habilitowany nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Postępowania Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, radca prawny.

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Komentarz

Tom II

Artykuły 367–505³⁹

redakcja naukowa Tadeusz Wiśniewski

Dariusz Dończyk, Józef Iwulski, Grzegorz Jędrejek
Iwona Koper, Grzegorz Misiurek, Marcin Orecki
Piotr Pogonowski, Stanisław Sołtysik, Tadeusz Wiśniewski
Dariusz Zawistowski, Tadeusz Zembrzuski

KOMENTARZE

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 stycznia 2021 r.

Recenzent
Prof. dr hab. Łukasz Błaszczak

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do poszczególnych artykułów przygotowali:

Art. 367–398²⁴ – Tadeusz Wiśniewski
Art. 399–416¹ – Dariusz Zawistowski
Art. 424¹–424¹² – Tadeusz Wiśniewski
Art. 425–458 – Iwona Koper, aktualizacja Dariusz Dończyk
Art. 458¹–458¹³ – Tadeusz Wiśniewski
Art. 459–477^{14a} – Józef Iwulski
Art. 478, 479 – Grzegorz Misiurek
Art. 479²⁸–479⁷⁸ – Grzegorz Jędrejek, aktualizacja Marcin Orecki
Art. 479⁷⁹–479¹²⁹ – Marcin Orecki
Art. 480¹–505 – Tadeusz Zembrzuski
Art. 505¹–505¹⁴ – Piotr Pogonowski
Art. 505¹⁵–505²⁰ – Dariusz Zawistowski, aktualizacja Stanisław Sołtysik
Art. 505²¹–505^{27a} – Piotr Pogonowski
Art. 505²⁸–505³⁹ – Dariusz Zawistowski, aktualizacja Stanisław Sołtysik

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8187-884-5

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

USTAWA

z 17.11.1964 r.

Kodeks postępowania cywilnego

(Dz.U. z 2020 r. poz. 1575; zm.: Dz.U. z 2020 r. poz. 1578)

CZĘŚĆ PIERWSZA

Postępowanie rozpoznawcze

KSIĘGA PIERWSZA

Proces

TYTUŁ VI

Postępowanie

DZIAŁ V

Środki odwoławcze

Literatura: R. Belczącki, *Skarga nadzwyczajna* [w:] *Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2019; T. Ereciński, *System zaskarżania orzeczeń* [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 3, cz. 1, *Środki zaskarżenia*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013; P. Grzegorzcyk, *Geneza i charakterystyka wniosku o unieważnienie orzeczenia* [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 3, cz. 2, *Środki zaskarżenia*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013; A. Torbus, *Modele apelacji* [w:] *System prawa pracy*, t. 6, *Procesowe prawo pracy*, red. K.W. Baran, Warszawa 2016; T. Wiśniewski, *Istota i modele apelacji* [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 3, cz. 1, *Środki zaskarżenia*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013; T. Wiśniewski, *Ogólna charakterystyka systemu zaskarżania orzeczeń sądowych* [w:] T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013; T. Wiśniewski, *System zaskarżania orzeczeń w postępowaniu cywilnym* [w:] *Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2019.

Uwagi wstępne

W dziale zatytułowanym „Środki odwoławcze” ustawodawca unormował instytucję środków odwoławczych od orzeczeń wydawanych w procesie. Zakres tego unormowania jest jednak szerszy, gdyż – zgodnie z art. 13 § 2 – stosuje się je odpowiednio w razie wniesienia tych środków w pozostałych postępowaniach uregulowanych w kodeksie.

Na podstawie art. 363 § 1 można wnioskować, że na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego należy rozróżnić środki odwoławcze i inne środki zaskarżenia. W niniejszym dziale do środków odwoławczych zaliczono jedynie apelację i zażalenie. Regulacja tych środków nie jest przy tym wyczerpująca; apelację w postępowaniu uproszczonym oraz w europejskim postępowaniu w sprawach drobnych roszczeń uregulowano w pewnych zakresach odrębnie (art. 505⁸–505¹³ i 505²⁷). Pewną modyfikację postępowania apelacyjnego wprowadza też art. 479^{30f}. Uwzględnić poza tym trzeba art. 52 ust. 5–7 pr. pras. Przepisy te bowiem modyfikują przepisy kodeksowe w zakresie terminu do wniesienia apelacji (7 dni od dnia doręczenia stronie skarżącej wyroku z uzasadnieniem) i terminu do złożenia odpowiedzi na apelację (7 dni od dnia doręczenia apelacji).

Należy też zaznaczyć, że zażalenie – w odróżnieniu od apelacji – przysługuje nie tylko na określone postanowienia sądów pierwszej instancji (art. 394), lecz także na niektóre postanowienia sądów drugiej instancji, przy czym w konsekwencji ustawy z 28.04.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 138, poz. 806) oraz ustawy z 16.09.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381) adresowane ono może być albo do innego składu tego sądu (art. 394²), albo do Sądu Najwyższego (art. 394¹). Nowością legislacyjną jest wprowadzenie, zresztą uzasadnione, zażalenia do Sądu Najwyższego nawet na postanowienie sądu pierwszej instancji. Jest to zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 394¹ § 1 *in fine*). Inne *novum* to możliwość wniesienia zażalenia do Sądu Najwyższego w razie uchylecia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (art. 394¹ § 1¹). Jego wprowadzenie do systemu postępowania cywilnego podyktowane zostało, jak twierdzi ustawodawca (uzasadnienie rządowego projektu o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, VI kadencja, druk sejm. nr 4332, s. 22), potrzebą kontrolowania praktyki sądów drugiej instancji związanej z orzekaniem o charakterze kasatoryjnym. W wyniku noweli procesowej w postaci ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.) regulacja większości wskazanych

postępowań zażaleniowych została znacząco zmodyfikowana, a do Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzono kolejną postać zażalenia, a mianowicie zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji (art. 394^{1a}). Szerzej na ten temat zob. uwagi do art. 394 i n.

Przepisy dotyczące „innych” środków zaskarżenia na ogół są zgrupowane z przepisami, które normują problematykę orzeczeń zaskarżalnych tymi środkami (wskazać tu należy w szczególności sprzeciw od wyroku zaocznego, zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, skargę na orzeczenie referendarza sądowego). Samoistnie natomiast i zarazem ogólnie oraz kompleksowo, chociaż jednak niewyczerpująco, potraktowane zostały środki zaskarżenia zmierzające do wzruszenia prawomocnych orzeczeń sądowych, a zatem środki zaskarżenia nadzwyczajne. Stwierdzenie to odnosi się do skargi kasacyjnej (art. 398¹ i n.), skargi o wznowienie postępowania (art. 399 i n.) i skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424¹ i n.). Również odrębnie i zarazem ogólnie uregulowana została kwestia dopuszczalności skargi na orzeczenie referendarza sądowego (art. 398²² i n.). Szerzej na ten temat: T. Ereciński, *System zaskarżania orzeczeń* [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 3, cz. 1, *Środki zaskarżenia*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 49 i n.; A. Torbus, *Modele apelacji* [w:] *System prawa pracy*, t. 6, *Procesowe prawo pracy*, red. K.W. Baran, Warszawa 2016, s. 714 i n.; T. Wiśniewski, *Istota i modele apelacji* [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 3, cz. 1, *Środki zaskarżenia*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 119 i n.; T. Wiśniewski, *Ogólna charakterystyka systemu zaskarżania orzeczeń sądowych* [w:] T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 308 i n.; T. Wiśniewski, *System zaskarżania orzeczeń w postępowaniu cywilnym* [w:] *Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2019, s. 13 i n.

Należy także wspomnieć o dwóch nadzwyczajnych środkach zaskarżenia, które uregulowane zostały poza Kodeksem postępowania cywilnego. Chodzi o skargę nadzwyczajną, która do polskiego systemu prawnego wprowadzona została z dniem 3.04.2018 r. na podstawie ustawy z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2019 r. poz. 825 ze zm.; art. 89–95 u.SN; zob. R. Bełczącki, *Skarga nadzwyczajna* [w:] *Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2019, s. 223 i n.), oraz o instytucję wniosku o unieważnienie prawomocnego orzeczenia przez Sąd Najwyższy (art. 96 u.SN; zob. P. Grzegorzcyk, *Geneza i charakterystyka wniosku o unieważnienie orzeczenia* [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 3, cz. 2, *Środki zaskarżenia*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 1635 i n.).

Swoistym środkiem zaskarżenia jest natomiast skarga na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (tzw. skarga na przewlekłość; zob. ustawa z 17.06.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, Dz.U. z 2018 r. poz. 75 ze zm.). Specyfiką tego środka jest to, że substratem zaskarżenia nie jest orzeczenie sądowe, gdyż jest on ukierunkowany na bieg – toczącego się w sposób przewlekły – postępowania w określonej sprawie cywilnej.

Obowiązujący system zaskarżania orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym w znacznym stopniu ukształtowany został pod wpływem konstytucyjnej zasady co najmniej dwuinstancyjnego postępowania sądowego. Zasadnicze jego zręby zostały jednak wprowadzone jeszcze przed wejściem w życie art. 176 ust. 1 Konstytucji RP. Zmiany wprowadzone ustawą z 1.03.1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.) doprowadziły bowiem do zastąpienia dotychczasowego głównego środka odwoławczego w postaci rewizji oraz nadzwyczajnego środka zaskarżenia w postaci rewizji nadzwyczajnej dwoma nowymi zwykłymi środkami odwoławczymi – apelacją i kasacją. Rozszerzony został także zakres przedmiotowy instytucji zażalenia przez dopuszczenie zażalenia do Sądu Najwyższego na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające kasację. Ubocznym rezultatem noweli z 1.03.1996 r. było dostosowanie modelu środków odwoławczych do obowiązującej od 1.10.1990 r. trójstopniowej struktury sądownictwa powszechnego oraz przywrócenie Sądowi Najwyższemu możliwości orzekania w trybie instancyjnym z inicjatywy samych stron. Rewizja nadzwyczajna wszakże nie była instrumentem dostępnym dla stron, gdyż przysługiwała tylko określonym podmiotom (m.in. Ministrowi Sprawiedliwości, Prokuratorowi Generalnemu, Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego).

Stosunkowo szybko okazało się, że niektóre z przyjętych rozwiązań dalece odbiegały od oczekiwań legislatora, a niekiedy nawet przyniosły skutki nie do zaakceptowania. Chodziło zwłaszcza o drastyczne przeciążenie Sądu Najwyższego wpływem spraw kasacyjnych, co utrudniało prawidłowe funkcjonowanie i skoncentrowanie się przez ten sąd na realizacji zadań wynikających z jego ustrojowej funkcji: sprawowania nadzoru nad działalnością wszystkich innych sądów oraz zapewnienia prawidłowej i jednolitej wykładni prawa i praktyki sądowej. Zalew kasacji pozbawionych stosownego ciężaru jurydycznego, a przy tym w zdecydowanej większości o niskiej jakości merytorycznej i chybionych z punktu widzenia proceduralnego, wymagał zatem pilnej interwencji ustawodawcy.

W konsekwencji ustawodawca zdecydował się na kolejną nowelizację kodeksu, w wyniku której zmodyfikował wiele podstawowych rozwiązań odnoszących się do ówczesnych środków odwoławczych.

Najistotniejsze ze zmian wprowadzonych ustawą z 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.), które weszły w życie z dniem 1.07.2000 r., dotyczyły instytucji kasacji. Podstawowe znaczenie miało przyznanie Sądowi Najwyższemu uprawnienia do dokonywania wstępnej, z uwzględnieniem interesu publicznego, merytorycznej oceny wywiezionych kasacji. Zgodnie z nowym ujęciem modelu kasacji sąd ten uzyskał możliwość odmowy przyjęcia kasacji do rozpoznania. Instytucja tzw. przedsądu stała się podstawowym instrumentem Sądu Najwyższego regulującym liczbę rozpoznawanych kasacji.

Kolejne zmiany, także niebagatelne dla kształtu polskiego procesu cywilnego, wprowadzono ustawą z 22.12.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98). W jej następstwie z dniem 6.02.2005 r. przekształcono dotychczasową instytucję kasacji w instytucję skargi kasacyjnej, nadając jej zarazem – co stanowiło sedno noweli – wyraźny charakter nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Dotychczasowa kasacja bowiem formalnie stanowiła środek odwoławczy od nieprawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, kierowany do Sądu Najwyższego jako swego rodzaju sądu trzeciej instancji, aczkolwiek w istocie rzeczy ze względu na charakter podstaw kasacyjnych była środkiem odwoławczym – w jakimś stopniu – nadzwyczajnym. Podstawy te wszakże zawężyły kontrolę jurysdykcyjną wyłącznie do kwestii legalności zaskarżonego orzeczenia. Formalnie jednak w Kodeksie postępowania cywilnego kasacja wraz z apelacją i zażaleniem zaliczona była do zwyczajnych środków odwoławczych, co oznaczało, że do 5.02.2005 r. kontrola orzeczeń sądów drugiej instancji przez Sąd Najwyższy miała charakter instancyjny. Po tej dacie prawnoustrojowa pozycja Sądu Najwyższego została wydatnie wzmocniona, gdyż sąd ten został zwolniony z rozpoznawania zwykłych środków odwoławczych i obecnie dokonuje kontroli legalności merytorycznych orzeczeń sądów drugiej poza tokiem instancji. Skarga kasacyjna bowiem, będąc nadzwyczajnym i pozainstancyjnym środkiem zaskarżenia, przysługuje od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie. Odmiennie przedstawia się natomiast, co już zaznaczono, unormowanie dotyczące zażalenia kierowanego do Sądu Najwyższego.

Jeżeli chodzi o instytucję apelacji, to pod rządem Kodeksu postępowania cywilnego jest ona ukierunkowana na wieloaspektową kontrolę prawidłowości orzeczenia sądu

Tom II komentarza pod redakcją naukową prof. dr. hab. Tadeusza Wiśniewskiego obejmuje art. 367–505³⁹ ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, regulujące m.in. tematykę środków odwoławczych, kasacji, wznowienia postępowania oraz postępowań odrębnych. Zawiera omówienie wszystkich zmian w Kodeksie, które miały miejsce w ostatnim czasie.

Komentowane zagadnienia zostały mocno osadzone w judykaturze. Poglądy doktryny są przedstawiane szeroko, z zaznaczeniem kwestii budzących kontrowersje. Autorzy, postrzegając omawiane instytucje przez pryzmat potrzeb cywilistycznej praktyki prawniczej, nie poprzestają jednak tylko na ukazywaniu problemów, ale poszukują właściwej interpretacji przepisów i proponują możliwe rozwiązania.

Publikacja jest przeznaczona przede wszystkim dla sędziów, adwokatów, radców prawnych, komorników sądowych i aplikantów tych zawodów prawniczych. Nie brak w niej również rozważań mogących zainteresować przedstawicieli doktryny.

Autorzy – wybitni przedstawiciele praktyki prawniczej i nauki – prezentują najważniejsze nowelizacje przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, dotyczące m.in.: reaktywowania odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych, nowego postępowania odrębnego w sprawach własności intelektualnej, a także licznych zmian w przepisach o postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz postępowaniach nakazowym, upominawczym, uproszczonym i elektronicznym.

Tadeusz Wiśniewski – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, sędzia Sądu Najwyższego w stanie spoczynku (w czynnej służbie tego Sądu w latach 1990–2016), profesor zwyczajny w Kolegium Prawa Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie, członek Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych PAN, autor wielu publikacji z zakresu postępowania cywilnego i prawa cywilnego materialnego.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL

WWW.PROFINFO.PL